
Razprave

Tone Ferenc

Dr. Fran Zwitter – direktor Znanstvenega inštituta pri predsedstvu SNOS

(In memoriam)

Uredniški odbor Prispevkov za novejšo zgodovino je ob smrti uglednega zgodovinarja, akademika profesorja dr. Frana Zwittra izrazil željo, da bi namesto običajnega nekrologa prikazal pokojnikovo delo v Znanstvenem inštitutu pri predsedstvu SNOS, katerega direktor je bil ves čas do odhoda v Beograd. Ta prikaz, ki naj bi se omejil predvsem na Zwittrovo vodenje inštituta, naj bi služil tistemu piscu, ki bo kdaj napisal njegov obsežnejši življenjepis; tega pa si dr. Zwitter kot eden najjemenitnejših slovenskih zgodovinarjev prav gotovo upravičeno zasluži. Naj bralce opozorim, da sta o inštitutu samem pisala dr. Zwitter¹ in dr. France Škerl,² o reševanju mejnih vprašanj v inštitutu dr. Zwitter,³ medtem ko je Zwittrovo delo za rešitev mejnih vprašanj prikazal dr. Janko Pleterski.⁴ Seveda so Znanstveni inštitut omenjali in navajali o njem tudi kakšne podatke tudi drugi pisci, npr. dr. Metod Mikuž v Pregledu zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji 1941—1945 in Viktor Smolej v VII. zvezku Zgodovine slovenskega slovstva. Slovstvo v letih 1941—45, Ljubljana 1971, str. 108—110. Že v začetku se zavedam, da zaradi pomanjkljivega gradiva Znanstvenega inštitutu ne bo mogoče natančneje ugotoviti in prikazati vsega Zwittrovega dela v inštitutu. Morda bo to mogoče, ko bo opravljena izčrpnejša študija o Znanstvenem inštitutu, ki je že v delu.

¹ Naš znanstveni inštitut. Slovenski zbornik 1945, Ljubljana 1945, str. 316—321; Ob desetletnici partizanskega znanstvenega inštituta. Naši razgledi 23. 1. 1954; Delo in pomen partizanskega Znanstvenega inštituta. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, X/1970, str. 151—155.

² Znanstveni inštitut. Zgodovinski časopis (dalje: ZČ), Zwitterjev zbornik, XIX—XX/1965—1966, str. 31—61 (dalje: Škerl, Znanstveni inštitut).

³ Priprave Znanstvenega inštituta za reševanje mejnih vprašanj po vojni. Oslobojitev Slovenije (referati z znanstvenega posvetovanja v Ljubljani 22. in 23. decembra 1975). Ljubljana 1977, str. 258—276 (dalje: Zwitter, Priprave Znanstvenega inštituta).

⁴ Delo dr. Frana Zwittra za rešitev mejnih vprašanj. ZČ, XIX—XX/1965—1966, str. 23—29 (dalje: Pleterski, Delo dr. F. Zwittra).

Docent ljubljanske univerze dr. Fran Zwitter je prišel v partizane po italijanski kapitulaciji, potem ko je po dvakratnem zaporu v Ljubljani pod italijansko okupacijo prebil poldrugo leto konfinacije v kraju Aprica v Severni Italiji. Čeprav je imel bliže Švico, ga je pot pripeljala tja, kjer je čutil, da je njegovo mesto — med slovenske partizane. Sam je po vojni zapisal, da je šel v partizane s prepričanjem, da more »s strokovnim delom pri vprašanju meja največ koristiti«. Že v prvem letu NOB je bil namreč član komisije za mejna vprašanja pri IOOF, dokler niso racije in internacije prekinile njenega dela. Ko se je 7. oktobra 1943 prijavil v okrožnem odboru OF Kočevje in je ta novico še isti dan sporočil izvršnemu odboru OF na Bazo 20 v Kočevskem Rogu, je nekdo na sporočilo pripisal »Agitprop«.⁵ Mislim, da dr. Zwitter nikdar ne bi želel delati na agitacijskem in propagandnem področju, takšno delo se ne bi ujemalo z njegovim kritičnim mišljenjem in željo, da se znanstveno ubada z mejnim vprašanjem. Zamudil je volitve v zbor odposlancev slovenskega naroda in sam zbor v Kočevju, zato njegovega imena ne najdemo niti med udeleženci niti med izvoljenimi člani SNOO, med katere bi njegova osebnost vsekakor sodila. Iz začetka njegovega bivanja v partizanih vemo samo to, da je v prvi polovici oktobra 1943 že zbiral knjige za obravnavo mejnih vprašanj in nato skupaj z drugimi kulturnimi delavci, porazdeljenimi po divizijah, v 18. diviziji pogumno prenašal tegobe velike nemške ofenzive, ki se je oktobra 1943 razbescnela tudi na Dolenjskem, in požrtvovalno nosil ranjence z Ilove gore.

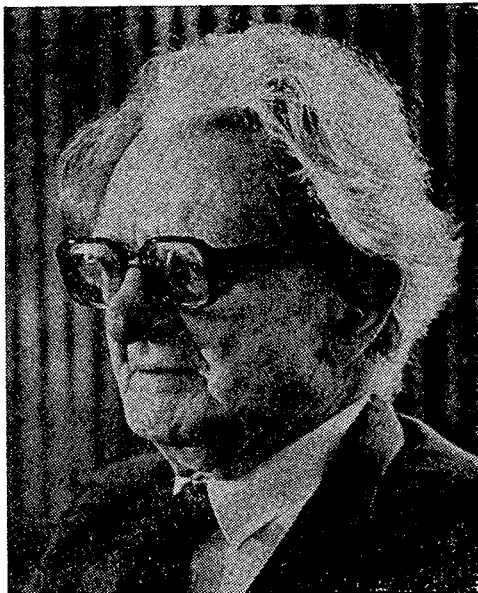
Izvršni odbor OF je kmalu po koncu velike nemške ofenzive, tj. 20. novembra 1943, ustanovil »bazo 12—23«, ki je bila na jugozahodnem robu Kočevskega Roga nad Kolpo blizu kraja Ferdreng in jo je upravljal bivši sekretar OOOOF Kočevje Alojz Zalar. Vanjo je poslal nekaj kulturnih delavcev, med njimi tudi dr. Zwitter. To je bilo poldrugi mesec trajajoče obdobje zatišja v političnem delu na vrhu, ko je bila večina osrednjega slovenskega političnega vodstva na poti na 2. zasedanju AVNOJ, tam in nato na poti domov. Ali je ta čas dr. Zwitter izkoristil za študij mejnih vprašanj ali morda za pripravo dela Osnutka zgodovine Slovencev (v okviru Južnih Slovanov), ki je bilo nato razmnoženo dvakrat na ciklostilu,⁶ iz do sedaj pregledanih virov ni mogoče ugotoviti. Dr. Pleterski v omenjeni razpravi postavlja pripravo tega dela v februar in marec 1944.

Po vrnitvi iz Jajca je izvršni odbor OF začel pripravljati zbor kulturnih delavcev, ki ga je načrtoval že na svojih sejah 21. septembra in 17. oktobra 1943, biti bi moral konec oktobra 1943, vendar ga zaradi velike nemške ofenzive ni mogel prirediti. Še isti dan, ko je IOOF na seji 29. decembra 1943 obnovil sklep o kongresu kulturnih delavcev, se je njegov predsednik Josip Vidmar pisno obrnil na dr. Zwitterja in ga prosil, da pristane na dve stvari:

»1.) želimo te uvrstiti med sklicatelje tega zborovanja. Upam, (da) temu ne boš ugovarjal.

⁵ Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (dalje: arhiv IZDG), partizanski arhiv (dalje: p. a.), fasc. 435; sporočilo OOOOF Kočevje 7. 10. 1942. Sporočilo, ki ga je podpisal Radko Polič, označuje dr. Zwitterja za znanega slovenskega zgodovinarja in strokovnjaka za obmejna vprašanja, ki se stavlja »na razpolago I.O.O.F ter prosi, da se ga obvesti, kam bo dodeljen na delo«.

⁶ Obe, 65 strani obsegajoči knjižici za razlikujeta po naslovu; ena ima naslov Osnutek zgodovine Slovencev (v okviru zgodovine južnih Slovanov), druga pa Pregled zgodovine Slovencev (v okviru zgodovine južnih Slovanov). Obe hrani arhiv IZDG v Ljubljani.

2.) želeli bi, da na tem zborovanju predlagaš resolucijo o pripravljenosti kulturnih delavcev z vsemi močmi podpreti in z vso odločnostjo priznavati Narodnoosvobodilni komitet kot edino pravo jugoslovansko vlado. Resolucijo bi pripravili mi, tvoja naloga bi pa bila, da se pred kongresom z njo seznaniš, jo s svojimi argumenti podkrepilno predlagaš in prebereš. To pot smo izbrali zaradi tega, ker ne vemo, kdaj te bo naše sporočilo doseglo. Upam, da boš pristal na obe naši želji. Stvar je važna, ker pojde v svet in ime univerzitetnega profesorja, posebno zgodovinarja, pred svetovno javnostjo veliko pomeni.«⁷ (Podčrtal T. F.) Dr. Zwitter res najdemo med sklicatelji kongres kulturnih delavcev, ki je bil 4. in 5. januarja 1944 v Sokolskem domu v Semiču. Na njem je tudi prebral in utemeljil resolucijo.⁸

Kot pravi dr. France Škerl, je bil kongres kulturnih delavcev »na poseben način pomemben za ustanovitev Znanstvenega inštituta«. Po zamisli, ki jo je prvi zasnoval Boris Kidrič, so se namreč že dan po kongresu, tj. 6. januarja 1944, na sestanku v Srednji vasi »dogovorili o vsem potrebnem za ustanovitev Znanstvenega inštituta.«⁹ Za ta dan imamo tudi prvi zapisek v blagajniškem dnev-

⁷ Arhiv IZDG, zbirka dr. Marijana Breclja (dalje: dr. MB), Vidmarjevo pismo 29. 12. 1943. Pismo je za gotovo napisal organizacijski sekretar IOOF dr. Marijan Breclj, ki so mu tisti dan na seji IOOF zaupali nalogo tehnične priprave kongresa. (Arhiv IZDG, p. a., f. 432, zapisnik s seje IOOF 29. 12. 1943). Škerl: Znanstveni inštitut, str. 33.

⁸ V Ljudski pravici je v naslovu objavljenega odlomka resolucije posebej navedeno, da jo je prebral in utemeljil dr. Zwitter. (Ljudska pravica VIII/1, konec januarja 1944). V Slovenskem poročevalcu je to povedano v poročilu. (Slovenski poročevalec 13. 1. 1944, št. 2, članek I. kongres slovenskih kulturnih delavcev na osvobojenem ozemlju.)

⁹ Škerl: Znanstveni inštitut, str. 34; Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 262.

niku Znanstvenega inštituta, namreč da je dr. Marijan Breclj izročil 5000 lir, ki so jih nato uporabljali predvsem za kritje potnih stroškov.¹⁰

Čez tri dni, 9. januarja, je izvršni odbor OF sprejel sklep o ustanovitvi inštituta in določil ravnatelja, njegovega namestnika in devet članov kolegija. V zapisniku seje čitamo tudi tole: »Osnova dela naj bo razgovor, ki ga je imel tovariš Peter (Boris Kidrič —op. T. F.) s Zwittrom, (Darkom) Černejem, (Lojzetom) Udetom in (Jožetom) Zemljakom, kar člani IO (OF) soglasno sprejmejo.«¹¹

Še pred odlokom IOOF o ustanovitvi inštituta najdemo v virih nekajkrat navedeno njegovo ime. Tako 10. januarja na seznamu knjig, ki jih je IOOF poslal Znanstvenemu inštitutu¹² in v Brecljevem pismu načelniku sanitetnega oddelka pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije dr. Francu Novaku-Luki, s katerim ga je prosil za predlog za člana kolegija inštituta iz vrst zdravnikov, »ki ga odlikuje iskrena pripadnost našemu gibanju in znanstveno udejevtvovanje v preteklosti (in tudi sedaj, kolikor je moglo priti do izraza).«¹³

Čez tri dni, tj. 12. januarja, je izvršni odbor OF z odlokom ustanovil Znanstveni inštitut pri IOOF »z nalogo, da pripravlja znanstveni material in znanstvene izsledke, ki jih potrebuje narodnoosvobodilna borba v sedanosti ter pri obnovitvenem delu po osvoboditvi, kakor tudi, da po znanstveni poti posreduje izkušnje narodnoosvobodilne borbe znanosti sami.« V tem odloku je IOOF imenoval dr. Zwitterja za direktorja inštituta, Borisa Zihlerja za njegovega namestnika in 9 vidnejših znanstvenih in drugih delavcev za člane kolegija.¹⁴

Čez mesec dni, dne 13. marca 1944, ko je predsedstvo SNOS ustanovilo odseke za vodstvo upravnih, gospodarskih, socialnih in kulturno-prosvetnih zadev na Slovenskem, si je podredilo tudi Znanstveni inštitut. To se je izrazilo tudi v novem naslovu: »Znanstveni inštitut pri predsedstvu SNOS.«¹⁵

Znanstveni inštitut je bil prvi zavod v narodnoosvobodilnem gibanju v Sloveniji in prva znanstvena ustanova v partizanski Sloveniji in Jugoslaviji sploh. Vendar je na sedežu inštituta delalo le nekaj njegovih članov, drugi so bili tam, kjer je zahtevalo njihovo strokovno delo. Imel pa je inštitut tudi dopisne člane in sodelavce. Delo je teklo v okviru posameznih referatov, ki jih je bilo pet, in to zgodovinsko-geografski, pravni, medicinski, tehnično-gospodarski in prosvetni. Prvega je vodil direktor dr. Zwitter, ki je bil — kot pravi dr. Škerl — »duša vsega dela v Znanstvenem inštitutu. (. . .) On je osebno ustvarjal program inštitutovega dela, koordiniral delo vseh, zraven pa sam bistveno sodeloval pri reševanju problemov, zlasti pri študiranju obmejnih problemov slovenskega naroda.«¹⁶

Znanstveni inštitut je imel svoj sedež ali bazo najprej v baraki nad Ferdrengom nad Kolpo (baza 13—23) in vmes nekaj časa v Gorskem kotaru. Od 24. in 25. maja 1944 se je preselil na vzhodno pobočje Kočevskega Roga v gozdno

¹⁰ 7. in 8. januarja so npr. za bivanje 5 oseb v Črnomlju potrošili 267 lir, (Arhiv IZDG, p. a., f. 499.)

¹¹ Arhiv IZDG, p. a., f. 432/I, zapisnik seje IOOF 10. 1. 1944.

¹² Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II.

¹³ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, pismo dr. Breclja, št. 435/44-K dne 10. 1. 1944.

¹⁴ Slovenski poročevalec, 13. 1. 1944; Škerl: Znanstveni inštitut, str. 34.

¹⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, dopis IOOF 13. 3. 1944, f. 436/I a, dopis ZI, št. 57/44-ex, dne 14. 3. 1944.

¹⁶ Škerl: Znanstveni inštitut, str. 35—38.

barako nad Srednjo vasjo (baza 80). Pred Novim letom 1945 se je preselil v Črnomelj, ob koncu vojne pa se je z drugimi osrednjimi slovenskimi ustanovami narodnoosvobodilnega gibanja prek Gorskega kotara in Primorske preselil v Ljubljano na Napoleonov trg 6.

Še isti dan, kot je IOOF izdal odlok o ustanovitvi Znanstvenega inštituta, je dr. Zwitter glede na pogovor, ki ga je imel s Kidričem, poslal izvršnemu odboru OF dva predloga, in to:

»1.) Začne naj se sistematično zbirati gradivo o okupatorskih režimih v Sloveniji od 6. aprila 1941 dalje. (...)

2. Uvede naj se načelo, da se od vsake publikacije, ki izide v okviru Osvobodilne fronte, več izvodov pošlje na določeno mesto in tam hrani, tako da nastane s tem nekaka knjižnica in arhiv Osvobodilne fronte.« (Podčrtano v izvorniku — op. T. F.)

Prvi predlog je utemeljil z možnostjo, da bo treba kdaj predložiti gradivo o okupacijskih režimih in opise teh režimov tudi v tujih jezikih, da ne bi šele takrat začeli iskati gradivo in da se to medtem ne bi izgubilo; nato je navedel nekaj vrst gradiva, ki ga je treba zbrati. Tako pri prvem kot drugem predlogu je treba upoštevati vse slovensko narodno ozemlje; zbrano gradivo pa naj bi pošiljali naravnost ali prek IOOF v Znanstveni inštitut, »kjer bo shranjeno na varnih mestih do časa uporabe oz. predaje drugim kompetentnim institucijam.« Svetoval je, naj za to izda izvršni odbor OF posebno okrožnico vsem podrejenim forumom.¹⁷

Organizacijski sekretar IOOF dr. Marijan Breclj je 13. januarja poslal dr. Zwitteru odlok IOOF o ustanovitvi inštituta in t. i. nastavitvene, dekrete zanj in za tiste člane kolegija, ki so prebivali na že omenjeni bazi 13—23 nad Ferdrengom (dr. Darko Černej, Jože Zemljak in Lojze Ude).¹⁸ Nato mu je naročil: »Za bazo vašega dela vzemite razgovor, ki ste ga imeli pred časom z našim sekretarjem tovarišem Petrom (— Borisom) Kidričem in vas prosimo, da z delom pričnete. Potrebno je, da takoj stopite v pismeni stik z vsemi člani kolegija ter da jim odredite oziroma nasvetujete delo. Pritegnite kot sodelavce in dopisne člane tudi druge tovariše, ki niso člani kolegija, ki pa lahko s svojim strokovnim delom in s svojimi izkušnjami koristijo.« Glede Zwitterovega predloga o zbiranju partizanske literature, ki ga je najbrž izrazil na že omenjenem sestanku s Kidričem 6. januarja, pa je dr. Breclj povedal: »Naročili smo vsem našim tehnikom, da nam redno pošiljajo ves material, ki ga izdajajo, prav tako bomo od sedaj naprej pošiljali na vašo bazo literaturo, ki prihaja iz Hrvaške in Srbije ter literaturo, ki prihaja na IOOF od naših okrožnih organizacij in iz vojaških edinic.« Na koncu je dr. Breclj zaželel inštitutu uspešen začetek dela.¹⁹

Ko je dr. Breclj dobil Zwitterovo pismo z dne 12. januarja z omenjenima predlogoma, mu je odgovoril 16. januarja. Najprej je povedal, da se strinjajo z obema in prosijo, naj začno z delom. »Glede sistematičnega zbiranja gradiva o okupatorskih režimih v Sloveniji od 6. aprila 1941 dalje bo izdal Izvršni odbor posebno okrožnico na vse naše politične in ostale instance, ki prihajajo

¹⁷ Arhiv IZDG, p. a., f. 436, Zwitterovo pismo 12. 1. 1944 IOOF.

¹⁸ Izvirne kopije t. i. namestitvenih dekretov za direktorja, njegovega namestnika in 10 članov kolegija so v arhivu IZDG, p. a., f. 434/II.

¹⁹ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, pismo IOOF, št. 478/44-K-, dne 13. 1. 1944.

za zbiranje tega materiala v pošte. « Prosil je, naj bi Znanstveni inštitut pripravil osnutek okrožnice in ga poslal izvršnemu odboru OF, ki jo bo morebiti dopolnil s svojimi tehničnimi navodili in pripombami, razmnožil in razposlal ustreznim organom. » Glede drugega predloga smo že dali vsem našim tehnikom nalog, da vse publikacije, ki jih izdajajo naše tiskarne in naše ciklostilne tehnike v Sloveniji, pošiljajo vsaj po en izvod vam. Osvobodilna fronta ima nekaj kompletnih arhivov do sedaj izdane literature, teh pa v sedanjih časih ne bo mogoče prenašati in bo zato potrebno publikacije, ki vam bodo potrebne za delo, nadoknaditi iz drugih virov. Glede pošiljanja literature, ki prihaja iz južnih krajev in od naših lokalnih organizacij in vojaških edinic, smo vam pa že zadnjič pisali. To literaturo vam bomo dostavljali sami. »²⁰

Isti dan, ko je dr. Brecelj napisal to pismo, je tudi Znanstveni inštitut odgovoril na pismo IOOF z dne 13. januarja. Zahvalil se je za nastavitvene odločbe in v imenu svojih delavcev izrazil upanje, »da bomo s svojim delom opravičili zaupanje, ki nam je bilo z nastavitvami izraženo.« Ker je medtem že zvedel za naročilo IOOF tehnikom za pošiljanje tiska, je menil, da »sta aktualna še dva tam stavljena predloga: pošiljanje — v okviru možnosti — starih publikacij, ki so bile doslej izdane v okviru osvobodilnega gibanja in zbiranje ter pošiljanje gradiva o okupatorskih režimih v Sloveniji«. Prosil je, da bi IOOF v tem pogledu dopolnil že izdana navodila.

Inštitut je v tem pismu tudi obvestil izvršni odbor OF, da »pripravlja tov. dr. Zwitter za interno informacijo spomenico »Problem bodočih slovenskih meja«, potem spomenico o avstrijskem vprašanju, za objavo pa je pripravljen v doglednem času napisati članek o »Pojmovanjih narodnosti pri Slovencih«. Seveda je poročal tudi o tem, kaj pripravljajo drugi delavci inštituta. O nekaterih področjih svojega prihodnjega dela je inštitut menil takole: »Ker spada med naše naloge tudi zbiranje in predelovanje znanstvenega gradiva za celotno obnovitveno delo po osvoboditvi, prosimo, da se obveste upravne instance, zlasti one za razna področja gospodarstva in za prosveto, da nas informirajo o tistem svojem delu, ki ni namenjeno reševanju tekočih vprašanj, ampak načrtom za bodočnost. Posebej nas zanimajo industrijska in prometna vprašanja v zvezi z našim bodočim mednarodnim položajem. Naša glavna skrb pa bo v sedanjem položaju zbiranje in predelovanje gradiva o naši osvobodilni borbi, o okupacijskih režimih in o bodočih odnosih Slovencev do drugih narodov v Jugoslaviji ter o njihovem bodočem mednarodnem položaju in odnosih.« Vprašal je tudi izvršni odbor OF, kdaj namerava obnoviti izdajanje revije Osvobodilna fronta in izdati nov letnik Slovenskega zbornika, da bi lahko na podlagi teh rokov uredil svoje delo.²¹

Na pismo izvršnega odbora OF z dne 16. januarja je Znanstveni inštitut odgovoril 21. januarja. Glede sestave osnutka okrožnice o zbiranju gradiva o okupatorskih režimih v Sloveniji je menil, da je zbiranje takega gradiva že v pristojnosti odseka za propagando in statistiko pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije in bi bilo treba izdati »odlok o razmejčitvi delokrogov odn. za prenos naloge zbiranja in urejanja zadevnega gradiva na naš inštitut.« Sestavil je sicer osnutek okrožnice, ki ga bo posredoval dalje, ko »bo v smislu gornjih opozoril

²⁰ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, pismo IOOF, št. 485/44-K, dne 16. 1. 1944.

²¹ Arhiv IZDG, p. a., f. 436/I, pismo ZI, št. 3/44-ex, dne 16. 1. 1944.

zadeva rešena in zrela.« Poslal pa je izvršnemu odboru osnutek druge okrožnice (sestavil jo je Jože Zemljak), in to za zavarovanje knjig in knjižnic, ker je pri zbiranju knjig v Beli krajini ugotovil, »da javnih knjižnic sploh ni več in da so vse uničene.«²²

Da je inštitut spraševal o obnovi izdajanja revije Osvobodilne fronte in o izdaji novega letnika Slovenskega zbornika (do takrat je namreč izšel le en letnik, in to 1942, v katerem je tudi dr. Zwitter objavil članek »Zunanjepolitična orientacija Slovencev«), je najbrž v zvezi s Zwitterovim pogovorom s Kidričem 6. januarja; najbrž sta se dogovorila, da bodo inštitutovi delavci objavili svoja dela predvsem v teh dveh publikacijah. Izvršni odbor OF je na inštitutovo pismo z dne 16. januarja odgovoril 23. januarja, da namerava Slovenski zbornik izdati okrog 15. februarja in da za revijo »Osvobodilna fronta« še niso določili roka za začetek ponovnega izdajanja. Je pa izvršni odbor OF v tem pismu tudi prosil za osnutka okrožnic IOOF glede zbiranja materiala o okupatorskih režimih in o pošiljanju domače literature Znanstvenemu inštitutu.²³

Iz pisma izvršnega odbora OF 27. januarja zvedemo, da se je glede zbiranja gradiva o okupatorskih režimih v Sloveniji izvršni odbor OF še dogovarjal z glavnim štabom NOV in PO Slovenije za razmejitev delokroga med njegovim odsekom za propagando in statistiko ter Znanstvenim inštitutom. Sporočil mu je tudi: »Navodila Okrožnim odborom glede čuvanja in zbiranja knjižnic in važnih zgodovinskih dokumentov ter spomenikov smo odposlali.«²⁴

Izvršni odbor OF je medtem »na predlog Znanstvenega inštituta« res 1. februarja 1944 poslal vsem svojim poverjeništvom in okrožnim odborom OF okrožnico, v kateri jih je pozval k zaščiti dragocene narodne imovine, zlasti javnih knjižnic ter pomembnih zgodovinskih dokumentov in spomenikov.²⁵ Baje je tudi naročil vodstvom tehnik in tiskarn, naj pošiljajo po en izvod svojih izdelkov inštitutu, vendar poziv ni bil učinkovit. Zato je 10. marca 1944 ponovno naročil pokrajinskim in okrožnim odborom OF, naj redno pošiljajo inštitutu po dva primerka in odseku za informacije in propagando pri IOOF po tri primerke vse literature ter napovedal, da bo predsedstvo SNOS izdalo tozadevni odlok.²⁶ To je res 12. marca 1944 izdalo odlok, po katerem so bile »vse organizacije, ustanove, podjetja, tiskarne in tehnike, ki izdajajo na osvobojenem in po edinicah NOV in POS kontroliranem ozemlju kakršnekoli publikacije, ki so namenjene javnosti,« dolžne pošiljati po dva primerka Znanstvenemu inštitutu pri predsedstvu SNOS.²⁷ Na tej osnovi je v Znanstvenem inštitutu nastala bogata zbirka narodnoosvobodilnega tiska v Sloveniji, ki jo sedaj hranita predvsem arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in knjižnica Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani.

Izvršni odbor OF je tudi na željo Znanstvenega inštituta 10. marca 1944 izdal »okrožnico glede izročitve vsega dosedaj zbranega materiala o okupatorskih in belogardističnih nasiljih na slovenskem ozemlju«, vendar ne inštitutu, temveč medtem ustanovljeni komisiji pri predsedstvu SNOS za ugotavljanje

²² Arhiv IZDG, p. a., f. 436/I, pismo ZI, št. 14/44-ex., dne 21. 1. 1944.

²³ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, pismo IOOF, št. 574/44-K, dne 23. 1. 1944.

²⁴ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, pismo IOOF, št. 511/44-K, dne 1. 2. 1944.

²⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 432/II, okrožnica IOOF, št. 69/44-0, dne 1. 2. 1944.

²⁶ Arhiv IZDG, p. a., f. 432/II, okrožnica IOOF, št. 76/44, dne 10. 3. 1944.

²⁷ Arhiv IZDG, p. a., f. 447/II, odlok predsedstva SNOS 12. 3. 1944.

zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev.²⁸ Komisija je nato del gradiva, ki ga ni nujno potrebovala pri delu, izročala inštitutu, ki je začel ustvarjati svoj zgodovinski arhiv; od junija 1944 je za to imel zaposlenega arhivarja prof. Janka Jarca.

Ko je Znanstveni inštitut obiskal namestnik direktorja Boris Ziherl, član CK KPS in vodja partijske šole pri CK KPS na Kočevskem Rogu, so imeli 26. januarja prvo sejo inštitutovega kolegija. Po Zwittrovem poročilu so zlasti obravnavali naloge inštituta in delo posameznih članov.²⁹ Že drugi dan po seji je inštitut poročal o Ziherlovem obisku in predlagal, da bi se o nekaterih zadevah osebno pogovorili s predstavniki izvršnega odbora OF, in to februarja, potem ko bo dr. Zwitter končal svojo spomenico o mejah, kar predvideva do 10. februarja. Sporočil je tudi, da sta na inštitutovo bazo prišla še dva sodelavca, in to član kolegija dr. inž. France Avčin in inž. Lojze Dular.³⁰

Drugo sejo inštitutovega kolegija so imeli ob novem obisku, in to 7. februarja, ko sta prišla v inštitut sekretar predsedstva AVNOJ Rodoljub Čolaković in poverjenik za gospodarsko obnovo v NKOJ Todor Vujasinović. Oba sta bila v širši delegaciji AVNOJ in NKOJ, ki je prišla konec januarja v Slovenijo in se nato udeležila tudi 1. zasedanja SNOS v Črnomlju 19. in 20. februarja 1944. V zapisniku lahko prečitamo: »Tov. Zwitter prebere ustanovni odlok, opiše sestavo kolegija, organizacijo knjižnice, dosedanje delo in načrte za bodočnost. Delo inštituta je deloma namenjeno javnosti preko publikacij, deloma le našemu političnemu in vojaškemu vodstvu. V skladu s svojo strokovno specializacijo delajo člani na vprašanjih naših bodočih meja, naše bodoče slovenske in jugoslovanske državne organizacije z oziroma na probleme našega osvobodilnega gibanja in okupatorskih režimov, z aktualnimi vprašanji gospodarske obnove po vojni s posebnim oziroma na naše bodoče, nadalje kulturne obnove, zaenkrat predvsem reforme muzikalnega vzgojstva. Sodelovanje medicine še ni organizirano, tehniki rešujejo tudi vprašanja, ki so važna za našo vojsko. Razen tega člani kolegija rešujejo tudi praktične naloge, kakor npr. pomoč pri sestavi učnih knjig itd.«

Oba gosta »izrazita svoje zadovoljstvo, poudarita, da je inštitut prva institucija te vrste v osvobodilnem gibanju v vsej Jugoslaviji in izrazita željo, da bi razširil svoje delovno področje na vso Jugoslavijo ali da bi se vsaj ustvarilo sodelovanje med njim in podobnimi institucijami — morda pod imenom »znanstvene komisije« — ki bi se ustanovila drugod«. V razpravi so nato ugotavljali, da je uresničenje te želje odvisno od pritegnitve novih sodelavcev in novega gradiva, zlasti knjig. Sklenili so, da bo inštitut gostoma poslal poročilo o svojem delu, Dularjev referat o vprašanju gospodarske obnove in seznam literature, zlasti srbske in hrvatske, ki jo potrebuje inštitut.³¹

V inštitutovem pismu izvršnemu odboru OF 9. februarja pa o tem obisku in seji čitamo: »V večurnem razgovoru smo ju informirali o nalogah, delu in načrtih našega Inštituta. Mislimo, da smo jima dali marsikatero koristno po-

²⁸ Arhiv IZDG, p. a., f. 432/II, okrožnica IOOF, št. 75/44-O, dne 10. 3. 1944.

²⁹ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/I, zapisnik seje kolegija ZI 26. 1. 1944. Zapisnik o sejah kolegija so pisali v poseben zvezek, vendar le do 30. 6. 1944.

³⁰ Arhiv IZDG, p. a., f. 436/I, pismo ZI, št. 23/44-ex, dne 27. 1. 1944.

³¹ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/I, zapisnik seje kolegija ZI 7. 2. 1944.

budo, od njiju pa sprejeli zanimive informacije. Praktičen zaključek razgovorov je v sklepu živahnejše medsebojne izmenjave misli, zlasti o aktualnih vprašanjih gospodarske izmenjave in obnove ter vprašanje meje in usode narodnih manjšin na našem narodnem ozemlju.«³²

Tudi tretje svoje inštitutovega kolegija, ki je bila 11. 11. februarja v Črnomlju (že januarja so predvidevali pogovor vodstva inštituta s predstavnikmi IOOF, ki naj bi bil po 10. februarju, ko bo dr. Zwitter napisal elaborat o mejnem vprašanju), so se udeležili gostje, in to podpredsednik NHOJ Edvard Kardelj, Todor Vujasinović, dr. Marijan Breclj in član SNOS dr. Lado Vavpetič. Na njeje je najprej dr. Zwitter na splošno poročal o delu inštituta in v zapisniku čitamo tudi tole: »Naše delo ima pred očmi Slovenijo v okviru Jugoslavije. Pripravljeni smo razširiti svoje delovno področje tudi na vso Jugoslavijo, a dobiti moramo za tako nalogo več sodelavcev, predvsem pa več materiala, zlasti knjig. Naši rezultati morejo biti zdaj deloma publicirani v Slovenskem zborniku, ki bo izšel v doglednem času, deloma pa so seveda namenjeni le v informacijo IO (OF) in Glavnemu štabu NOV in POS, ne pa za javnost.« Nato pa so poročali vodje posameznih referatov, ja zgodovinsko-geografskega dr. Zwitter. Povedal je, da je prdeložil elaborat »Problem bodočih slovenskih meja« in da je k temu inž. Lojze Dular napisal koreferat »Gospodarske pripombe k referatu o mejah«. Sklenili so, da dr. Marijan Breclj »organizira diskusijski sestanek o obeh referatih, kamor bodo povabljeni poleg članov kolegija tudi nekatere vodilne politične in vojaške osebnosti osvobodilnega gibanja.« Dalje čitamo v zapisniku: »Razen tega pripravlja tov. Zwitter za Slovenski zbornik članek »Narodnost in politika pri Slovencih«, za interno informacijo pa spomenico o avstrijskem vprašanju.«³³

Zwittrov elaborat o mejnem vprašanju in Dularjev koreferat so dali v branje članom inštitutovega kolegija, izvršnemu odboru OF, centralnemu komiteju KPS in glavnemu štabu NOV in POS. V tipkanem izvodu zapisnika

³² Arhiv IZDG, p. a., f. 436/II, pismo ZI, št. 38/44-ex, dne 9. 2. 1944. V 5. knjigi svojih Zapiskov iz Osvobodilne vojne (Ljubljana 1956) je Čolaković opisal ta obisk pri Znanstvenem inštitutu: »Danes zjutraj sva odšla s Tošom Vujasinovićem obiskat Slovenski znanstveni inštitut, ustanovo, ki je bila pred kratkim ustanovljena z odlokom Izvršnega odbora. (...) Po skromni večerji smo pozno v noč sedeli in se pogovarjali o nalogah njihovega inštituta. Zwitter nama jih je na kratko definiral: podpirati boj danes, pomagati obnovi jutri, za znanost izkoristiti izkušnje, pridobljene v boju slovenskega ljudstva. Konkretna dela, ki se z njimi sedaj ukvarjajo posamezni ljudje v inštitutu, so proučevanje meja slovenskega naroda, proučevanje vprašanj ekonomske obnove — ene od najvažnejših nalog jutrišnjega dne — in vprašanje vojne škode. Neki sodelavec inštituta proučuje vprašanje učbenikov za naše šole. Dolgo smo razpravljali o raznih vprašanjih, se celo malo prepirali o poteh našega ekonomskega razvoja in o vlogi posameznih naših federalnih enot, toda vse to je bilo v akademski obliki in v tovariškem ozračju. Prvikrat za časa vstaje sem se pogovarjal o teh problemih obširneje, temeljiteje in ta razgovor me je vzpodbudil k premišljanju o stvareh, ki o njih med vojno nisem nikoli premišljal. (Podčrtal T. F.) V drugih pokrajinah malo ali pravilneje nič ne delajo za proučevanje teh vprašanj. Vprašanja vojne so nas popolnoma zavzela, a bi bil že čas, da bi mislili tudi na tista, ki bodo z vso ostrino vzniknila, kakor hitro bo vojna končana. Morda Slovenci laže organizirajo take ustanove zato, ker se je velik del njihove inteligence priključil Osvobodilni fronti, česar ni bilo pri drugih jugoslovanskih narodih.« (Str. 141—144.)

³³ Arhiv IZDG, p.a., f. 499/I, zapisnik seje kolegija ZI, 22. 2. 1944.

čitamo: »Spomenica o mejah je dovršena IO, CK in Glavnemu štabu v pretres. »Avstrijsko vprašanje« je v delu. Za »Zbornik« je pripravljen članek »O pojmovanju slovenske narodnosti v zadnjih sto letih«. ³⁴

Diskusijski sestanek o mejnem vprašanju je izvršni odbor sklical 13. marca za 20. marec v Črmošnjicah, ³⁵ vendar je bil tisti dan v Semiču. Bil je brez širše udeležbe »vodilnih političnih in vojaških osebnosti osvobodilnega gibanja«. ³⁶ Izvršni odbor OF je zastopal le Zoran Polič, ki je na Zwittrov predlog tudi vodil sestanek, glavni štab NOV in PO Slovenije pa namestnik komandanta, generalmajor Jaka Avšič. Kardelj bi se najbrž sestanka udeležil, pa je moral tiste dni nujno odpotovati na sedež vodstva narodnoosvobodilnega gibanja za Jugoslavijo v Drvar.

Na sestanku niso obravnavali le Zwittrovega elaborata in Dularjevega koreferata, temveč tudi dva nova prispevka, in to Iva Pirkoviča-Samova »Donesek k vprašanju Trsta« z dne 2. marca 1944 in Lojzeta Udeteta »Nekaj načelnih pripomb k vprašanju o mejah.«

Dr. Zwitter je v svojem elaboratu ³⁷ glede razmejnitve zastopal etnično načelo, pri čemer ni mogoče priznati moderne asimilacije na ozemlju, kjer so prej tuji element predstavljali le maloštevilni višji socialni razredi, ki so potem širili svoj vpliv zlasti med neorganiziranim prebivalstvom; pri tem pa je potrebno mejo razdobja moderne asimilacije postaviti v sredo 19. stoletja. Nato je dr. Zwitter za vsako pokrajino posebej konkretno prikazal predlog za novo razmejitev. Dularjev koreferat se je zavzemal za večje upoštevanje gospodarskih razlogov pri razmejitvi. Pirkovičev za izgon italijanskega življa iz Trsta, medtem ko je Udetov prispevek večinoma podpiral Zwittrova stališča. V razpravi se je Avšič zavzemal za večje upoštevanje strateških potreb, obravnavali pa so že tudi vprašanje usode tujerodnega življa na slovenskem narodnem ozemlju. Polič je na koncu »splošne« in »specialne« razprave povzel tele sklepe:

- »1) po teh referatih lahko že precej točno postavimo narodnostne meje,
- 2) Dular naj sestavi točen gospodarski minimalni program za primer, da bomo morali poseči preko narodnostnih mej,
- 3) referat o strateških mejah naj napiše general Avšič,
- 4) vodi naj se točna evidenca tujerodnega prebivalstva na etnografskem ozemlju (zaradi utemeljitve preselitve),
- 5) ustanovi naj se poseben referat za meje pri Znanstvenem inštitutu, ki naj
- 6) sestavi listo slovenskih krajev, da se predloži Angležem in Amerikancem.« ³⁸

³⁴ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/.

³⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 434/II, pismo IOOF, št. 592/44-K, dne 13. 3. 1944; pismo ZI, št. 57/44-ex, dne 14. 3. 1944.

³⁶ Imena udeležencev glej v Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 265.

³⁷ V svoji razpravi Priprave Znanstvenega inštituta za reševanje mejnih vprašanj po vojni, v katerem dr. Zwitter povzema svoj elaborat, pravi, da v arhivih od svojega referata ni mogel najti nobenega tedaj tipkanega teksta in da so v izvodu (21 strani), ki ga hrani Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (p. a., f. 457/I), mnoge napake, predvsem pa manjka zadnja četrtnina besedila. »Ves tekst pa je ohranjen v rokopisu, ki ga hranim, ohranjena pa ni priložena karta.« (Str. 263.) V poročilu Znanstvenega inštituta 10. 4. 1944 predsedstvu SNOS piše, da so dr. Zwittru pomagali pri pisanju referata Lojze Ude, dr. France Avčin in dr. Darko Černej.

³⁸ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/I, sumarični zapisnik debatnega sestanka o referatih tov. Zwitterja in Dularja o mejah v Semiču 20. marca 1944 (pisal ga je Lojze Ude). Ohranjen je tudi krajši zapisnik na dveh straneh, ki ga je podpisal Zoran Polič. Glej tudi Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 262—266; Metod Mikuž: Pregled zgodovine NOB, IV, str. 119—121; Pleterski: Delo dr. Frana Zwittra, str. 25—26.

Takoj po diskusijskem sestanku, o mejnih vprašanjih, ki je trajal celih 7 ur, je bila v Semiču četrta seja inštitutovega kolegija. Nalašč so jo združili z diskusijskim sestankom, da bi se je udeležili tudi tisti člani kolegija, ki niso prebivali na inštitutovi bazi, so se pa udeležili diskusijskega sestanka. Na seji je dr. Zwitter poročal o tekočih organizacijskih vprašanjih, nato pa o svojem delu, tj., »da je napisal prva dva članka o naših manjšinah na Primorskem in Koroškem v angleščini; s tem je napravljen začetek v naših publicističnih stikih z inozemstvom.« Povedal je tudi, da bo Slovenski zbornik izšel v dveh zvezkih, enem znanstvenem in drugem literarnem in da je za znanstvenega prispevalo s članki mnogo inštitutov sodelavcev. Na tej seji so tudi izbrali nekaj dopisnih članov inštituta.³⁹

Oba omenjena članka je dr. Zwitter napisal na Kardeljevo željo. Nanj se je namreč februarja obrnila angloameriška vojaška misija pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije, da bi dobila informacijo o naših manjšinah. Članka »Slovenska narodna manjšina v Italiji« in »Slovenska narodna manjšina na Koroškem« sta vsebovala osnovne informacije brez konkretnih mejnih zahtev. Prvega so z naslovom »Slovenes and Italians« objavili v Londonu 1945. leta v publikaciji *The Liberation of the Yugoslav Litoral, published by the United Committee of South Slavs in London*.⁴⁰ Drugi članek, ki obsega 4 tipkane strani, je ostal v rokopisu.⁴¹

Slovenski zbornik za leto 1944, ki ga je izvršni odbor OF nameraval izdati februarja in nato aprila 1944, ni izšel. Zato je Zwittrov zanj pripravljeni članek o narodnosti in politiki pri Slovencih ostal ves čas vojne v rokopisu. Avtor ga ni objavil niti v Slovenskem zborniku 1945, temveč šele 1947. leta v Zgodovinskem časopisu.⁴²

Ko je dr. Zwitter 30. marca poslal izvršnemu odboru OF zapisnik diskusijske seje o mejnem vprašanju skupaj s Pirkovičevim in Udetovim prispevkom, ga je opozoril na dva sklepa sestanka, in to: 1. da se pri inštitutu ustanovi stalen referat za meje in da se naj vodi posebej razvid »o zadržanju tujerodnega prebivalstva v obmejnih predelih, ker bi bilo treba to upoštevati ob koncu vojne.« V zvezi s tem je opozoril, da bo mogel referat za meje uspešno delati samo, če bo natančno obveščen o političnem in vojaškem položaju in njegovih spremembah v vseh obmejnih pokrajinah. Prosil je, naj bi inštitut zato dobival v prepisu važnejša poročila, ki jih dobiva izvršni odbor OF s teh območij. Poslal pa je Znanstveni inštitut izvršnemu odboru tisti dan tudi pismo za Edvarda Kardelja, vendar ne poznamo njegove vsebine.⁴³

Na peti seji inštitutovega kolegija 1. maja v Črnomlju je dr. Zwitter najprej prečital poročilo o inštitutovem delu od januarja do aprila 1944.⁴⁴ Na seji je bil navzoč tudi dr. Lado Vavpetič, ki je v inštitutu prevzel referat o mejnih vprašanjih, vendar ga je zaradi preobremenjenosti z drugimi nalogami (bil je tudi predsednik zakonodajnega odbora pri predsedstvu SNOS) moral

³⁹ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/I, zapisnik seje kolegija ZI, 20. 3. 1944.

⁴⁰ Arhiv IZDG, p. a., f. 515/II; Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 266–267.

⁴¹ Arhiv IFDG, p. a., f. 457/II a.

⁴² Zgodovinski časopis, 1/1947 (1948), str. 31–69.

⁴³ Arhiv IZDG, p. a., f. 436/I a, pismo ZI, opr. št. 63/44-ex, dne 30. 3. 1944.

⁴⁴ Arhiv IZDG, p. a., f. 499.

kmalu odložiti in ga je prevzel dr. Zwitter. V razpravi so obravnavali zlasti vprašanje varstva knjižnic, knjig in sploh kulturnih spomenikov, potrebo po novih referatih glede bodočih mej (npr. s prometnega stališča), potrebe po »smernicah za zgodovinski pouk, ki se z njimi zdaj bavi tov. Zwitter«, potrebe po zborniku znanstvenih razprav itd.

Iz zapisnika naslednje seje inštitutovega kolegija, ki je bila šele čez dva meseca, tj. 30. junija 1944, in iz poročila za maj in junij, ki so ga obravnavali na seji, zvedemo med drugim za nove izdelke inštitutovih delavcev. Za dr. Zwittera zvedemo, da pripravlja »dodatek k svoji spomenici o problemu bodočih slovenskih meja«, da bo v »kratkem dovršil svojo spomenico o avstrijskem vprašanju in nekaj pripomb o slovensko-hrvatski meji v Istri«, in to na željo glavnega štaba NOV in PO Slovenije. V poročilu tudi piše, da je dr. Zwitter »oddal svoj »Pregled zgodovine Slovencev (v okviru zgodovine Južnih Slovanov)«, nekaka navodila in ogrodje za šole.« Iz razprave na seji zvedemo med drugim, da se je precej izboljšalo pošiljanje narodnoosvobodilnega tiska Znanstvenemu inštitutu, da je osnoval arhiv, ki ga je prevzel Janko Jarc, da pa je še vedno nerešeno vprašanje zaščite knjižnic, knjig in drugih kulturnih spominkov. Kot bomo še videli, so to vprašanje reševali vse do začetka 1945. leta.

Ker v drugi polovici 1944. leta ni bilo sej inštitutovega kolegija in ker razmeroma skromno inštitutovo poročilo zajema kar celo drugo polletje 1944, le težko sledimo konkretnemu delu posameznih inštitutovih delavcev, tudi dr. Zwittera. Tudi naprej je poleg inštituta vodil referat za mejna in manjšinska vprašanja, v katerem se je v drugi polovici 1944. leta zbralo okoli 20 novih elaboratov. Med njimi naj navedemo Zwitterova elaborata »Pripadnost Trsta v zgodovini« (5 tiskanih strani)⁴⁵ in »Manjšinska vprašanja v času popolnega osvobojenja« (3 tipkane strani)⁴⁶ in Avšičev »Referat k vprašanju zavarovanja slovenskih mej« (9 strani),⁴⁷ ki so mu ga naročili napisati na že omenjenem diskusijskem sestanku o mejnih vprašanjih 20. marca 1944 v Semiču.

Medtem ko je elaborate iz drugih inštitutov referatov obravnavala predvsem Študijska komisija pri predsedstvu SNOS, so elaborate o mejnih vprašanjih obravnavali posebej. To se je zgodilo v posebnih razmerah, potem ko je Edvard Kardelj 26. avgusta prispel v Slovenijo, da s slovenskim vodstvom pripravi vse potrebno za primer izkrcanja britanske in ameriške vojske v Istri, in ko je drugi zbor aktivistov OF v Črnomlju od 4. do 6. septembra 1944 obravnaval naloge Osvobodilne fronte pred končno osvoboditvijo Slovenije. Tisti čas sta vodstvi narodnoosvobodilnega gibanja za Jugoslavijo in Slovenijo tudi spremenili stališče, naj se o konkretnih mejah ne razpravlja javno in naj se tudi na narodnostno mešanih ozemljih poudarja le potreba skupnega boja. Najvidnejši izraz spremenjenega stališča sta bila članek poverjenika za zunanje zadeve pri NKOJ dr. Josipa Smodlake O razmejitvi med Jugoslavijo in Italijo, objavljen v reviji Nova Jugoslavija, št. 7—10, in znameniti govor Josipa Broz-Tita na proslavi 2. obletnice ustanovitve 1. dalmatinske brigade na Visu 12. septembra 1944.

⁴⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II a.

⁴⁶ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II.

⁴⁷ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/I.

Dr. Zwitter se spominja, da je imel v zvezi s temi spremenjenimi razmerami konec avgusta ali v začetku septembra 1944 v Črnomlju pogovor s Kardeljem, ki mu je rekel, »da bi bilo potrebno napisati o naših mejnih zahtevah elaborat, ki ne bi bil več za našo interno uporabo, ampak bi ga tudi v prevodih izročili našim zaveznikom.« Dr. Zwitter mu je odgovoril, da to ne bi smelo biti njegovo osebno stališče, temveč bi moral »naše zahteve prej vsaj meritorno odobriti kompetenčni politični forum«.

Tako je prišlo 9. septembra 1944 do širšega sestanka na bazi 80 v Kočevskem Rogu, na katerem so bili med 19 udeleženci tudi najvidnejši člani slovenskega vodstva narodnoosvobodilnega gibanja, člani IOOF in predsedstva SNOS Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Franc Leskošek, Josip Vidmar, France Lubej in Zoran Polič.⁴⁸ Na sestanku, ki ga je vodil predsednik IOOF Josip Vidmar, je dr. Zwitter najprej orisal delo Znanstvenega inštituta pri reševanju mejnih vprašanj in naštel elaborate in referate ter nadaljeval: »Pokazala se je pa potreba, da referent napiše spomenico o naših mejnih zahtevah, ki bo predložena diplomatom zavezniških velesil. Zato je potrebno, da naše politično vodstvo, ki doslej še ni zavzelo stališča, definira zahteve, ki jih naj vsebuje spomenica; to je namen današnje seje. Stvar strokovnjakov je, da nato to stališče utemeljuje. Treba je definirati naš minimalni program, ki od njega ne odstopamo v nobenem primeru, rešiti vprašanje, v kolikor moremo zahtevati več, zato, da pozneje ev. popuščamo, ali provizorično zasesti večje ozemlje zato, da si sami poiščemo primerno vojno odškodnino, rešiti končno vprašanje postopanja z narodnimi manjšinami na našem ozemlju.«

Razprava, ki jo je dr. Zwitter 1975. leta povzel v svoji razpravi Priprave Znanstvenega inštituta za reševanje mejnih vprašanj po vojni (str. 267—271), je potrdila Zwitterova stališča o etnografski meji z vključitvijo ozemlja, potujčenega v imperialistični dobi, in z upoštevanjem manjših popravkov zaradi prometnih, drugih gospodarskih in strateških razlogov. Predlagali so dr. Zwitteru, kakšne zahteve (šlo je za posamezne kraje) naj še vključi v svoj referat. Soglašali so tudi s povojnim izgonom Nemcev iz slovenske Štajerske. Zanimiva je Kardeljeva izjava: »Ne glede na naše mejne zahteve moramo pa stremeti za tem, da okupiramo čimveč, tudi zaradi vojne odškodnine; tu je že pripravljeno vse potrebno in izdana bo parola, da nastopa NOV kot osvoboditeljica Avstrije.« Kot vemo iz drugih virov, je Kardelj še tisti mesec predlagal Titu, naj bi ob koncu vojne Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije začasno zasedla Furlanijo in Avstrijo do Dunajskega Novega mesta, in to prvo iz oskrbovalnih razlogov (hrana) in drugo, da bi dobila delavstvo, ki bi podprlo naše zahteve po slovenski Koroški in radgonskem kotu.

Ker se je Avšič zavzemal za razmejitev po strateški črti (zasesti tujerodno ozemlje, kolikor ga v enem dnevu prehodi vojska), je Kardelj predlagal, naj dr. Zwitter in Avšič izdelata »vsak svoj referat, prvi na etnografski, drugi na strateški osnovi, neodvisno drug od drugega.«⁴⁹

⁴⁸ Imena vseh udeležencev glej v Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 267.

⁴⁹ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/I, Sumarični zapisnik seje o slovenskih mejnih zahtevah dne 9. 9. 1944 na bazi 80 d. Zapisnikarja sta bila dr. Zwitter in Lojze Ude. Dr. Zwitter je zapisnik 13. 9. 1944 poslal predsedstvu SNOS. (Arhiv IZDG, p. a., f. 457/I, dopis ZI, št. 270/44-ex.) Studijska komisija pri predsedstvu SNOS je ta sestanek v svojem zelo kratkem zapisniku zaznamovala za svojo peto sejo, ki je trajala od

Po že omenjenem sklepu diskusijske seje 9. septembra 1944 je dr. Zwitter v enem mesecu, do 10. oktobra 1944, izdelal obsežen elaborat »Meje Jugoslavije. A. Meje slovenskega ozemlja«, ki obsega 25 tipkanih strani in 5 zemljevidov.⁵⁰ Elaborat so prevedli v ruščino (zato so jim v partizanski delavnici v Črmošnjicah predelali pisalni stroj) in angleščino in slovenski izvirnik, oba prevoda in 5 zemljevidov, ki jih je izdelala geodetska sekcija glavnega štaba NOV in PO Slovenije, 10. oktobra 1944 poslali Edvardu Kardelju na Vis. Čez teden dni, 17. oktobra, so slovenski izvirnik brez zemljevidov, ki jih do takrat omenjena sekcija še ni utegnila izdelati v več izvodih,⁵¹ poslali predsedstvu SNOS.⁵² Svoj referat je dr. Zwitter povzel v že nekajkrat omenjeni razpravi Priprave Znanstvenega inštituta za reševanje mejnih vprašanj po vojni, str. 269—271. Kaže, da Jaka Avšič novega referata o strateških mejah ni napisal, kajti njegov referat, ki ga omenja dr. Zwitter v že omenjeni razpravi o Pripravah Znanstvenega inštituta za reševanje mejnih vprašanj po vojni (str. 270—271), je namreč dr. Zwitter že navedel na omenjeni seji 9. septembra 1944.

V naslednjih mesecih so dr. Zwitter in sodelavci nadaljevali strokovno delo na vprašanih meje in narodnih manjšin. Tako so nastali tudi novi Zwitterovi izdelki, med njimi tudi elaborat »Trst«,⁵³ ki je bil najprej objavljen v Partizanskem dnevniku (III/2—8) od 5. do 8. januarja 1945⁵⁴ in nato ponatisnjen v Slovenskem zborniku 1945 (str. 426—432); v tem ponatisu ga je datiral z novembrom 1944. V tem zborniku (str. 449—453) je bil objavljen tudi Zwitterov elaborat »O beneških Slovencih«,⁵⁵ ki ga je pri objavi prav tako datiral z novembrom 1944. Ta članek je bil nato v predelani obliki objavljen kot uvodna študija v brošuri Jake Avšiča »Naš prvi pohod v Beneško Slovenijo«, Ljubljana 1946, str. 3—11, ki je izšla tudi v ruskem in angleškem prevodu, v izvorni obliki pa je ponatisnjena v publikaciji Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni, Ljubljana 1975, str. 99—103.⁵⁶ V sklop Zwitterovih izdelkov o mejnih vprašanih sodi tudi elaborat »Naš Trst« (8 strani).⁵⁷ Morda so bili tudi elaborat »Značaj koruških pitanja« (2 strani)⁵⁸ v »Borbi« 18. maja 1945 in nato ponatisnjen in članka »Naša Koroška«, objavljen v Slovenskem poročevalcu, VI/50, 17. 6. 1945⁵⁹ in »Slovenačko Primorje«, objavljen v Borbi 24. 4. 1945, napisani še v Znanstvenem inštitutu.

Posebno področje Zwitterovega udejstvovanja kot znanstvenika in direktorja inštituta je pomenilo sodelovanje pri obravnavi raznih predlogov v ela-

15. do 18. ure. Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 267—269; Pleterški: Delo dr. F. Zwittera, str. 25—26; Mikuž: Pregled zgodovine NOB, IV, str. 163—165.

⁵⁰ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/VIII in 457/I.

⁵¹ Ker so sedaj zemljevidi tudi v arhivu IZDG, p. a., f. 457/I, sodimo, da jih je izdelala pozneje, datirala jih je z oktobrom 1944.

⁵² Arhiv IZDG, p. a., f. 457/I, pismo ZI, št. 203/44-ex, dne 17. 10. 1944. Kopij ruskega in angleškega prevoda, poslanih E. Kardelju, v Sloveniji še nismo našli.

⁵³ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II, 6 strani.

⁵⁴ Tega Bibliografija Frana Zwitterja v ZČ, XIX—XX/1965—1966 (Zwitterjev zbornik, str. 15—21 ne navaja).

⁵⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II, 5 strani.

⁵⁶ Zwitter: Priprave Znanstvenega inštituta, str. 272.

⁵⁷ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II.

⁵⁸ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II.

⁵⁹ Tudi tega članka omenjena bibliografija ne navaja.

boratih, ki so jih organi narodnoosvobodilnega gibanja za Slovenijo pripravljali za povojni čas. Obravnavala jih je Študijska komisija pri predsedstvu SNOS, katere član je sredi leta 1944 postal tudi dr. Zwitter. Skupaj z Lojzatom Udetom je v komisiji prevzel vodstvo referata za obmejne in manjšinske probleme. Iz zapisnikov se je mogoče ugotoviti, da se je tvorno udeležil večine 13 sej od 5. julija 1944 do 7. marca 1945.⁶⁰ Potem ko je na prvi seji komisije povedal svoje mnenje o ustreznosti elaboratov, je nekajkrat celo pisno pojasnil svoje stališče k raznim elaboratom. Za obravnavano vprašanje usode narodnih manjšin na slovenskem ozemlju po vojni so dr. Zwitter, ki je že prej napisal elaborat o manjšinskem vprašanju v času popolnega osvobojenja, dr. Lavo Čermelj, Luka Sienčnik in Lojze Ude 25. novembra predložil komisiji celovitejši elaborat »Predlogi za postopanje s tujerodci«. Potem ko so čez dva dni te predloge obravnavali v Študijski komisiji, je dr. Zwitter napisal dopolnilo, ki se je tikalo predvsem usode nemških ljudi na slovenskem ozemlju Štajerske in Koroške. Končno besedilo elaborata so že navedeni delavci inštituta predložili 29. novembra in ga je še isti dan obravnavala in sprejela Študijska komisija.⁶¹ Tudi ko so v okviru omenjene komisije obravnavali predlog za povojno upravopolitično razdelitev slovenskega ozemlja, je dr. Zwitter sodeloval z elaboratom »Pripombe k ustavi Slovenije v zvezi z našo manjšinsko politiko« (3 strani), v katerih se je zavzel za ustrežnejšo povojno upravno organizacijo mesta Trst.⁶²

Ko so na seji Študijske komisije 10. januarja 1945 obravnavali zelo obsežen elaborat dr. Lada Vavpetiča »O javni upravi v naši bodoči ljudski demokraciji«, je dr. Vito Kraigher enačil ljudsko demokracijo s samoupravo. Dr. Zwitter je v »Glosah k diskusiji o načelih notranje uprave na seji IO in Študijske komisije dne 10. I. 1945« (4 strani), navajajoč primere iz obče zgodovine, nastopil proti izenačevanju omenjenih pojmov, pojasnil nekatere pojme in se zavzel za širšo publiciteto načel nove upravne organizacije.⁶³

Poslednja seja Študijske komisije, ki se je udeležil dr. Zwitter, je bila 7. marca 1945 in je bila posvečena njegovemu odhodu v Beograd. Obravnavala je razmere v Slovenskem primorju in razpravljala, kaj bi bilo treba storiti v Beogradu glede proučevanja ukrepov za to pokrajino. Dr. Lavo Čermelj je predlagal ustanovitev odbora, »ki naj bo sestavljen iz Slovencev in Hrvatov in ki bo imel namen zbirati vse podatke, ki so potrebni za prevzem oblasti, upravo, gospodarstvo, varnostno službo in vse drugo, potrebno za prvečasne ukrepe na Primorskem. Ta odbor, ki naj bi bil nekak iniciativni odbor za primorska vprašanja, bi imel namen, dajati pristojnim državnim oblastvom, zlasti ministrstvu, vse potrebne podatke, navodila, nasvete in sugestije.« Pri zunanjem ministrstvu naj bi ustanovili poseben odsek za mir s primorskim in koroškim oddelkom, poseben urad v Rimu in pri nekaterih diplo-

⁶⁰ V ohranjenih 12 sejh zapisnikih, ki jih v zupuščini bivšega sekretarja komisije dr. Lada Vavpetiča hrani Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Zwitterovo ime ni navedeno med udeleženci 3 sej.

⁶¹ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/III, F. Zwitter: Dopolnilo k »Predlogom za postopanje s tujerodci« (3 strani); zapisnika sej Študijske komisije 27. in 29. 11. 1944.

⁶² Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II. Iz vsebine se da razbrati, da je bil napisan po 1. 12. 1944.

⁶³ Arhiv IZDG, p. a., f. 449/IV.

matskih predstavništvi nastavili nekaj strokovnjakov. Kljub temu da je komisija soglašala s predlogom, takega odbora v Beogradu niso ustanovili. V Beogradu so ustanovili poseben inštitut pri zunanjem ministrstvu, v Sloveniji pa posebno komisijo za meje.

Že v začetku tega prispevka sem omenil predlog Znanstvenega inštituta za zaščito knjig, knjižic in drugih zgodovinskih spomenikov in omenil osnutek okrožnice, ki ga je v inštitutu sestavil Jože Zemljak. Kljub Zwitterovemu in inštitutovemu prizadevanju je minilo skoraj celo leto, da so ustrezno rešili to vprašanje. Dr. Zwitter je 6. julija poslal predsedstvu SNOS osnutek odloka o zaščiti knjižnic, arhivov, kulturnih in zgodovinskih spomenikov, ki ga je izdelal Lojze Ude.⁶⁵ Vse, kar se je zgodilo v naslednjih mesecih, je bil le članek »Varujmo kulturne vrednote!« v Slovenskem poročevalcu 18. septembra 1944. Zadevo so začasno obravnavali šele 5. novembra na seji načelnikov odsekov in predstojnikov komisij pri predsedstvu SNOS in po takratnem zakonodajnem postopku, ko je moral inštitut nekajkrat predelati osnutek odloka, je predsedstvo SNOS 27. januarja 1945 objavilo »odlok o zaščiti knjižnic, arhivov in kulturnih spomenikov«. Ob njegovi objavi je inštitut v Slovenskem poročevalcu objavil svoj komentar. Dr. Zwitter je izvedbo odloka pojasnil v obliki elaborata »Izvedba odloka Predsedstva SNOS o zaščiti knjižnic, arhivov, umetniških, kulturnih in zgodovinskih spomenikov, znanstvenih in umetniških zbirk in prirodnih znamenitosti.«⁶⁶

Dr. Zwitter si je nato prizadeval, da bi določbe omenjenega odloka tudi začeli uresničevati. 8. februarja se je udeležil tozadevne seje na odseku za prosveto pri predsedstvu SNOS, 10. marca pa je vodil sestanek v inštitutu, da bi se vsi organi, ki imajo opravke za arhivskim gradivom, dogovorili o njegovi zaščiti, in da bi sprejeli sklepe, s katerimi bi zavezali civilne oblasti za zaščito starejšega arhivskega gradiva.⁶⁷ Kaže, da je to bil tudi poslednji Zwitterov sestanek pred njegovim odhodom v Beograd.

Kot ravnatelj Znanstvenega inštituta je dr. Zwitter še v narodnoosvobodilnem boju napisal nekaj člankov o inštitutu, vendar — kot kaže — niso objavili nobenega. Kaže, da je prvi članek »Naša vojska in naš Znanstveni inštitut« (2 strani) napisal že zgodaj poleti 1944.⁶⁸ V njem je najprej povedal, da ne bo govoril o delu inštituta, temveč hoče »le opozoriti na nekaj točk, kjer se mi zdi v interesu naše skupne stvari pri delu inštituta nujno potrebna pomoč naše vojske.« Nato pa je prikazal pomen okupatorjevega gradiva, ki ga dobijo partizanske enote in ga je treba ohraniti, kakor tudi knjižnice, arhive in kulturne in zgodovinske spomenike sploh.⁶⁹

⁶⁴ Zapisnik ožje seje Študijske komisije 7. 3. 1945.

⁶⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 453/IV, pismo ZI predsedstvu SNOS 6. 7. 1944.

⁶⁶ Mitja Ferenc: O nastajanju odloka predsedstva SNOS o zaščiti knjižnic, arhivov in kulturnih spomenikov. Varstvo spomenikov. Revija za teorijo in prakso spomeniškega varstva. XXIX/1987, str. 161—172.

⁶⁷ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/I, zapisnik sestanka o zaščiti in zbiranju arhivov 10. 3. 1945 v ZI.

⁶⁸ Na to lahko sklepamo iz zapisnika 5. seje inštitutovega kolegija 30. 6. 1944, kjer piše: »Nato sporoči tov. Zwitter, da bo vprašanje sodelovanja z vojsko poskušal rešiti v članku, ki ga bo napisal v sporazumu s tov. (dr. Cenetom) Logarjem za »Smernice.« (Arhiv IZDG, p. a., f. 499/I, zapisnik 5. seje kolegija ZI 30. 6. 1944.)

⁶⁹ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/III. Nimamo podatkov, da bi bil ta članek objavljen.

Drugi Zwittrov članek o inštitutu z naslovom »Znanstveni inštitut pri predsedstvu SNOS« (2 strani) je tudi nastal zgodaj poleti 1944.⁷⁰ To splošno informacijo in poziv, naj bi se vključili v njegovo delo »znanstveniki s širšim obzorjem in jasnim pogledom na današnje borbe«, je sklenil z željo, ki pa se ni uresničila: »Prav posebej pa želimo, da bi se tudi v drugih osvobojenih delih Jugoslavije osnovala podobne institucije in da bi se v sodelovanju z njimi izražala misel nove Jugoslavije.«⁷¹

Tretji in najobsežnejši članek o inštitutu je dr. Zwitter napisal za Slovenski zbornik 1944 in ima naslov »Naš Znanstveni inštitut« (3 strani).⁷² Ko je bilo že povsem jasno, da zbornik za to leto ne bo izšel, ga je 12. novembra 1944 poslal načelniku prosvetnega odseka pri predsedstvu SNOS Miletu Klopčiču, da bi ga objavil v »Naši besedi«. Ker ta revija ni izšla ali pa članka ni objavila, ga je dr. Zwitter po vojni precej dopolnil in z enakim naslovom objavil v Slovenskem zborniku 1945, str. 316—321. Skoraj neverjetno se zdi, da se nobenemu uredniku osrednjih glasil narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji ni zdelo ustrezno, da bi objavil članek ali poročilo o tem edinstvenem zavodu v evropskem odporiškem ali osvobodilnem gibanju.

Od objavljenih Zwittrovih prispevkov iz narodnoosvobodilnega boja naj omenimo tudi njegov članek »Poslednji poizkus«,⁷³ ki je — kot kaže — tudi edini Zwittrov čisto politični članek iz NOB. Napisal ga je po znani izjavi jugoslovanskega kralja Petra II. Karadjordjevića, s katero je ta skušal preklicati veljavnost sporazuma Tito—Šubašić. Članek je objavil Slovenski poročevalec, VI/3, 27. 1. 1945. Objavljeni pa niso bili še nekateri drugi njegovi prispevki »Jugoslovanstvo v preteklosti« (3 strani),⁷⁴ »Slovenska apostola Ciril in Metod« (5 strani),⁷⁵ »Nekaj kulturnih nalog v času popolne osvoboditve« in »Kaj hoče sovražnik«; poslednji dve navaja »Seznam rokopisov, izročeni Znanstvenemu inštitutu v letu 1944.«⁷⁶

Dr. Zwitter je Znanstveni inštitut pri predsedstvu SNOS, ki je obstajal do razformiranja 7. februarja 1948. leta, vodil neposredno le do srede marca 1945, ko so ga poklicali v Beograd, kamor je odpotoval okoli 12. marca in po tridnevnem postanku v Bariju 16. marca prispel tja. V pismu iz Barija svojim sodelavcem v inštitutu 15. marca 1945 čitamo tudi tole: »Podružnica našega inštituta v Bariju (tam je delal Ivo Pirkovič — op. T. F.) je čudovito delavna; upam, da bom mogel doseči zanjo vse, kar zasluži. Če bi hoteli transportirati v Slovenijo vse publikacije, ki so tu že postale last Z. I., bi imela (dr. Dragotin) Cvetko in (Jože) Udovič neka časa dela dovolj.«⁷⁷ V pismu, ki ga je svojim sodelavcem v inštitutu pisal po šestih dneh bivanja v Beogradu, pa o novi Zwittrovi zaposlitvi čitamo: »Tukaj v Beogradu sem že po nekaj urah vedel, kakšno delo bom imel, vse po Darkovi (dr. Černej — op. T. F.) zaslugi; on mi

⁷⁰ O tem lahko sklepamo po začetnem stavku: »Na slovenskem osvobojenem ozemlju obstoji že pol leta poseben Znanstveni inštitut, ki je doslej edina institucija te vrste na osvobojenem ozemlju Jugoslavije.«

⁷¹ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/III.

⁷² Arhiv IZDG, p. a., f. 499/III.

⁷³ Arhiv IZDG, p. a., f. 457/II.

⁷⁴ Arhiv IZDG, p. a., f. 516 a/VIII.

⁷⁵ Arhiv IZDG, p. a., f. 516 a/VIII.

⁷⁶ Arhiv IZDG, p. a., f. 499/II.

⁷⁷ Arhiv IZDG, p. a., f. 449/III, Zwittrovo pismo 15. 3. 1945.

je pripravil pot. Ustanavlja se Institut za mednarodne študije pri Zunanjem ministrstvu in jaz bom postal njegov član, in sicer za delo, ki sem ga vršil že doma. Od ponedeljka dalje že uradujem tukaj in je moj naslov: Ministrstvo inostranih dela. Delo imam zdaj podobno kakor v času, ko smo ustanavljali naš inštitut: pregledovati beograjske biblioteke, ugotavljati, kaj je še ohranjeno in kaj bi prišlo za nas v poštev za izposoditev ali sploh prilastitev. Našel sem več kakor sem mislil.⁷⁸ Zwittrovo delo v beograjskem Inštitutu za proučevanje mednarodnih vprašanj, v katerem je bil tudi znanstveni tajnik, že presega namen tega spominskega članka.

FRAN ZWITTER, DIRECTEUR DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE AUPRÈS
DE LA PRÉSIDENTE DU CONSEIL DE LIBÉRATION NATIONALE SLOVÈNE

R é s u m é

Le traité sur Fran Zwitter en tant que directeur de l'Institut scientifique auprès de la présidence du Conseil de libération nationale slovène fut écrit en hommage à sa mémoire lors de sa mort en avril 1988. Après avoir été, pendant l'occupation italienne, emprisonné deux fois à Ljubljana et après avoir été confiné pendant en an et demi en Italie du Nord, il joignit au début d'octobre 1943 les partisans slovènes dans la région de Kočevje. Comme il a fait déjà en 1941 partie de la commission du Front de libération nationale pour les problèmes de frontières à Ljubljana, il désirait au maquis continuer son travail sur les questions des frontières slovènes ainsi que cells yougoslaves dans le futur. Lorsque le 12 janvier 1944, le Conseil exécutif du Front de libération fonda l'Institut scientifique, et à l'arrivée de l'intelligentsia slovène (hommes de lettres, scientifiques) au maquis, le professeur Zwitter fut nommé directeur de cet Institut et il remplissait cette tâche jusqu'à la fin de l'existence de l'Institut, le 7 février 1948. Monsieur Zwitter dirigeait l'Institut, il en était responsable, il présidait aux séances du collegium, il était à la tête de la section des frontières, initiateur des études sur des sujets différents et réalisateur de la plus grande partie de travail de recherches. La plus grande partie de ces travaux écrits furent consacrés aux frontières de l'Ouest et du Nord de la Yougoslavie dans le futur, dont deux: »Problemi bodočih slovenskih meja« (Le problème des frontières slovènes au futur) en février 1944 et le deuxième, »Meje Jugoslavije. A. Meje slovenskega ozemlja« (Les frontières de la Yougoslavie. A. Les frontières du territoire slovène) en octobre 1944. Les deux expertises furent étudiées aux séances avec les représentants de la direction du mouvement de la libération nationale de la Slovénie le 20 mars et le 9 septembre 1944. Entre autres, on trouve parmi les expertises de caractère exclusivement d'information, des études sur les Slovènes vivant dans la Marche Julienne, sur les minorités ethniques slovènes de la Carinthie et de l'Italie. Monsieur Zwitter s'engagea beaucoup à la protection des archives, des bibliothèques et des monuments de culture et à entreprendre les mesures nécessaires pour leur protection qui avaient été élaborées par les spécialistes de l'Institut. En tant que membre de la commission d'études auprès de la présidence du Conseil de la libération nationale slovène, il assistait à la plupart de ses séances, exposant parfois ses points

⁷⁸ Arhiv IZDG, p. a., f. 449/III, Zwittrovo pismo 22. 3. 1945. V naslednjem pismu 28. 3. 1945 je o svojem delu zapisal: »V Beogradu je začetek vsakega dela zelo počasen. Kmalu bom videl, kaj se bo dalo narediti, dela bi bilo ogromno.« Nekaj odlomkov iz Zwittrovih pisem iz Beograda 10. 4. in 30. 11. 1945 glej pri Pleterski: Delo dr. F. Zwittra, str. 28.

de vue par écrit et préparant avec ses collaborateurs une étude et des propositions sur le traitement des personnes d'origine étrangère. Professeur à l'université d'avant la guerre, au maquis il prit part aussi à la discussion sur les problèmes de l'enseignement de l'histoire aux écoles secondaires sur le territoire libéré et il écrivit deux traités assez approfondis: »Pregled zgodovine Slovencev (v okviru zgodovine južnih Slovanov)« (Un aperçu de l'histoire des Slovènes dans le cadre de l'histoire des Slaves de Sud) et »Narodnost in politika pri Slovencih« (L'appartenance ethnique et la politique chez les Slovènes) dont le premier fut multigraphié et distribué au maquis comme manuel de l'histoire tandis que le deuxième ne fut publié que après la guerre par Zwitter lui-même. Pendant la résistance, Zwitter écrivit aussi quelques articles sur l'Institut scientifique qui ne furent publiés qu'après la guerre. Ce fut aussi après la guerre qu'il écrivit et publia des articles et des études sur l'Institut et sur son application à résoudre les questions de frontières.